

Jacoba van Beieren

Albert Verwey

C.A. Zaalberg

bron

Albert Verwey, *Jacoba van Beieren* (ed. C.A. Zaalberg). Uitgeverij C.A. Mees, Santpoort 1948

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/verw008jaco02_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven C.A. Zaalberg

Inhoud

JACOBA VAN BEIEREN, Gravin van Holland en Zeeland, na drie huwelijken, een met de kort na het huwelijk vergiftigde Dofijn van Frankrijk, een tweede met Jan van Brabant en een derde, voordat de pauselijke ontbinding van het tweede verkregen was, met Humphrey van Gloucester, die haar later in de steek liet, - heeft haar neef Filips van Bourgondië moeten erkennen als Ruwaard of Voogd over haar en haar landen, en moeten beloven zonder zijn toestemming geen huwelijk aan te gaan, tenzij dan met verbeurte van haar grafelijkheid. Nadat zij in het geheim Frank van Borselen, stadhouder van Holland en Zeeland, en hoofd van de partij der Kabeljauwsen, zoals zijzelf het van die der Hoeksen was, gehuwd heeft, en hopen kon door dit huwelijk de twisten, die meer dan een eeuw geduurd hadden, te eindigen, en het land onder een inheems bestuur te verenigen en aan de invloed van Bourgondië te ontweldigen, worden die plannen door Filips verijdeld, die onverwachts Van Borselen gevangen neemt, en hem niet eer vrij laat voor Jacoba van haar macht afstand heeft gedaan. Zij woont daarna met Van Borselen op het jachtslot Teilingen, waar zij kort daarop aan de tering sterft.

Personen:

JACOBA VAN BEIEREN, Gravin van Holland en Zeeland.

BEERTE SPIERING, haar Hofdame.

WILLEM DE BIE, haar Stalmeester.

JAN VAN MONTFOORT, Hoeks Edele.

FRANK VAN BORSELEN, Stadhouder van Holland en Zeeland.

FILIPS VAN BOURGONDIE, Ruwaard van Holland en Zeeland.

FLORIS VAN TERNANT, zijn Legeraanvoerder.

Pages van JACOBA en van VAN BORSELEN.

Gezanten v. MARG. VAN BOURGONDIE, moeder v. JACOBA.

Een Zigeunerin. - Burgers van St. Maartensdijk. -

Een Oud Man. - Een Vreemdeling. - Zeeuwse Vrouwen.

Een Kluizenaar.

Meester MARTIJN, Lijfarts van JACOBA.

MARGARETA VAN BOURGONDIE, moeder van JACOBA.

ISABELLA VAN PORTUGAL, vrouw van FILIPS VAN BOURGONDIE.

Heren en Dames van het Hof van Jacoba, Soldaten, Scheepsvolk, Jagers, etc.

Eerste bedrijf

Eerste toneel

*Een zaal op het Hof te 's-Gravenhage
Jacoba komt op, gevolgd door Beerte met een juweelkistje*

JACOBA

Stet de juwelen hier. - Die stenen zijn
Koel, klaar en hard, kleurig als vloeibaar vuur
Of brandend water: elk een kern van licht.
Leg ze in het donker en hun gloed verdoft,
Wordt diep en sterk, maar blijft. Houd ze in de dag
En 't rood, groen, blauw vonkt, flonkert: o wat klaarte
De diamant geeft die, zelf zonlicht, zich
Aan 't licht ontsteekt.

Zong 't een meistreel of zei
Meester Martijn het wat in eedle stenen
Verborg en kracht schuilt: medicijn voor hart
Of lever, gal of miltsteek, jicht of buil:
Al 't troeble en wat aan kwade dampen 't lijf
Verpest, sloppen die stenen, en geen walm
Beslaat hun klaarheid; - maar geheimnisvoller
Werking en invloed op die hoogre sfeer
Van liefde en hartstocht, lot en leven, droom
En dood: zoals de sterren 't mens-lot leiden
Omhoog, zo breekt uit aardnacht diepre gloed,
Krachtger dan Toeval, die 't mens-hart regeert
En 't kwaad weerstaat.

Ach lief, geen droeg ik meer
Dan hier dees bloem wier blaadren van robijn
Rondom dit diamantne bloemhart staan -
En toch, niets leed 'k zozeer als liefde en haat!

Is 't niet een zeldzaam schoon juweel Die blaadren -
't Zijn driemaal zeven - wis was 't een groot kunstnaar
Die ze zo sierlijk sneed, zo zuiver sleep.
Zie hoe 't groen licht door 't venster broeit in 't rood.
Nu hou 'k haar hoger; kijk, de stofbalk wemelt,
Stijgen en dalen doen de lustge stralen,
Meeldraên van licht mijn diamant ontfonklen,
Goudstof ompoedert gloênder rood, - o bloem,
Bloei in mijn haar, pronk op mijzelf o lieveling!
Kom hier; zelf sta 'k in 't goud en draag u: flonkren
Wij samen, o mijn schoonheid, o mijn leven -

Dacht ge wel dat ik dertig jaar was, Beerte?
 Ik dacht me in 't fierste van mijn jeugd toen Humphrey -
 Een heerlijk ridder was hij, maar wij schoonsten
 Hebben altijd wat waanzin bij ons - Humphrey
 Mij omvoerde in de steden en nog niet
 Mijn wijze en staatge meester van Bourgondië
 Sterker dan ik bleek.

Kan het dwazer, Beerte? -
 Wij van 't huis Wittelsbach zijn prachtge dwazen.
 De oudoom die met zijn moeder Margarete
 Vocht, niet vocht, dan weer vocht, toen gek werd; Aelbrecht,
 Levenslang wijs, toen met Aleid van Poelgeest
 Dwazer dan dwaas; mijn goede vader, onbe-
 Risplijke Vorst en Mens, maar met één droom
 Dichterlijk-dwaas: en *in* dien droom, woonde ik
 Jacoba, met mijn schonen speelkam'raad
 Het Kind van Frankrijk. O, toen die Dofijn,
 Gemaal me, en blank van 't bruidsbed, to Compiègne
 Walglijk, afzichtlijk, heel gezwollen van zweren
 Door 't wreed vergif lag, - o toen stond die dwaas
 Mijn vader droefst ontdaan om zulk een droom
 Verstoord en schoonheid ijdel; toen begon
 Mijn droomloos leven, waanzin, waanzin, waanzin - -

Toen huwde uit nood een ploert ik - Jan van Brabant
 Was 'n ploert -, toen Humphrey, schoon en ridderlijk; -
 Maar schoon en wijs is meer dan mens kan zijn.

Er is een ogenblik stilte; dan spreekt Jacoba weer:

Zie lieve Jonkvrouw, hoe de zon de bomen
 Verguldt: in 't bos zal 't schoon zijn: 'k weet een plekje
 Aan den bebiesden vijver waar in 't ruig
 Een reiger staat, vastklauwig, sterk van vleugels...

Zie eens op 't voorplein. Kijk, dat's andre jacht.
 Paarden en honden, valken: die ze leiden
 Zijn in Vrouw Moeders kleuren: een geschenk dus.
 Die hengst blinkt uit, glimzwart en glad, breedbouwd,
 Hoog op de poten, klein van kop, groot-ogig -
 Hoe 't staal hem staan zal. En die tel, zo blank,
 Met effen ruglijn en zachtzinnig hoofd,
 Maar fijn van enkel en vertrouwd van gaan -
 Bevall'ger schoonheid. En een vol dozijn
 Gevlekte en mellekwitte honden rukken
 Aan de effen zelen. Ho, hallo! twee valken -
 Verkapte schelmen als mijn neef Bourgonje -

De Bie komt op.

De Bie, wat brengt ge me?

DE BIE

Uw Vrouw Moeders gezanten
Vragen gehoor.

JACOBA

Leid ze in, De Bie, leid ze in! -

De gezanten worden door De Bie ingeleid.

Is mijn Vrouw Moeder wel? Was ze in Quesnoy? -

GEZANT

Mevrouw Margriete van Bourgonje zond ons
Met groet en heilwens en een klein geschenk -
Paarden, honden en valken - en dees brief
Waaruit ge al wat haar aangaat moogt verstaan.

JACOBA

Ik dank Haar. Gij, mijn Heren, blijft vandaag
Mijn gasten; 'k lees den brief, en schrijf mijn antwoord.

Jacoba begeeft zich met den brief ter zijde. De gezanten onderhouden zich met de Heren en Dames van het Hof. Jacoba leest:

‘Uit liefde en omdat gij de jacht bemint
Zend ik wat daartoe dient: in dat en alles
Behoud uw hof als 't een Vorstin betaamt:
Niet een die 't heet maar een die werkelijk heerst.
Tyrannen ook zijn sterflijk. Jonge vrouwen
Doen veelmaals vrouwlijk, naar 't gelaat van 't uur:
Schade aan hun naam schaadt dan hun toekomst, die
Gelijk een vrucht groeit om dien kern van naam.
Vaarwel. Margriete van Bourgonje.’

Zwijg! -

Mijn antwoord later. Zóveel ben 'k Vorstin
Dat goud me ontbreekt waarmee 'k uw boden loon'.
De Bie! -

MONTFOORT

ter zijde:

Daar broeit, meer dan zij weet -

JACOBA

Mijn schat

Is leeg?

DE BIE

Is leeg.

JACOBA

Montfoort is rijk. Ik vraag
't Hem node: 't goud dat hij mijn Vader stal
Gunt hij geen dochter: maar de nood dringt fel.
Vraag hem meer dan nu hoeft: een vraag 's een vraag.

Hierna wendt zij zich weer tot de gezanten en zegt:

't Zijn nog twee uur voor 't noenmaal: volg ons, Heren,
In 't bos; zo zelf ons tijd gebreekt, misschien
Vliegt andrer valk en zien wij 't schouwspel aan.

Tweede toneel

Het Haagse Bos

Jacoba. De Bie

JACOBA

Dus Montfoort weigert?

DE BIE

En hij zei zelfs meer.
Toen de Gravin regeerde en aan ons hoofd stond
(Zei hij) gaf 'k al mijn schat -

JACOBA

Vervloekte leugenaar!
Die nooit schonk, altijd graaide -

DE BIE

In dit seizoen
Is 't anders: al 't geld dient voor jacht en hofstoet,
Juweel en feestmaal van een vrouw -

JACOBA

Ha ha!

DE BIE

Een vrouw, wier doen 't belang van 't land niet raakt.

JACOBA

Lafaard! Verrader! Zeg, was 't niet *een vrouw*?
Een vrouw wier doen 't belang van 't land niet raakt?
 o Munt dien zin, munt hem in goud en hang
 De gedenkschotel in mijn raadzaal: zulk woord
 Sprak van zijn Landsvrouw een hoeks ridder. Wee mij,
 Dat het kan zijn! - En is 't niet waar? - Want waartoe
 Zal ik mij wenden dan tot jacht en feestmaal,
 Hofstoet en sieraad, - daar geen andre daad
 Mij vrijstaat, tot de keus zelfs niet van een
 Die man zou zijn neven mijn vrouwschap. Wee u,
 Arme Jacoba! -

Jagers en knechten lopen aan van bospaden en roepen:

Zie de valk, de valk! -

JACOBA

Wat meent men?

DE BIE

Zie ginds: een valk vecht met een reiger: beide
 Drijven hierheen.

JACOBA

Den reiger ken 'k. Vanmorgen
 Dacht ik hem zelf te jagen. Zie wat vlerk,
 Wat poten! Au, dat was een fiere stoot.
 Vergeefs! Stijg weer, mijn held! Stort raak! Helaas,
 Helaas! Hij draait, zinkt, wentelt, - o daar valt hij - -
 Kom hier, mijn Prins, mijn Koningsvogel; deerlijk
 Wondde u het waterdier. Reik hier, De Bie.
 Wat bloedge borstwond, dorperlijke dood!

Breng hem zijn meester. Hier. - Wien hoort hij? -

DE BIE

Men zegt: een lievlingsvalk van Heer van Borslen.

JACOBA

Beklaag hem uit mijn naam. Zeg: 't doet mij leed
 Dat hem zo wreed zo schone vogel stierf. -

Tweede bedrijf

Het Toneel is een zaal op het Hof Montfoort. Een hoveling

MONTFOORT

Een brief van Margareta spelt steeds kwaad.
Ze is hard, hooghartig, wreed, eergierig, roekloos,
Vol list, vruchtbaar in vonden, onafmatbaar.
't Geschenk was schoon en kostbaar, 't schrijven kort;
Maar 'k zag Jacoba, toen zij 't las, versteld,
En 't antwoord stelde ze uit en reed in 't bos.

HOVELING

Toch is in wat ge zegt niets zekers.

MONTFOORT

Meer:
De Bie, toen ze uitreed, vroeg me een som in geld.

HOVELING

Tot een geschenk voor de gezanten.

MONTFOORT

Juist.
Maar veel meer vroeg hij dan haar daartoe dient,
Veel meer.

HOVELING

't Ging in één moeite.

MONTFOORT

't Vragen ja.
Mij niet het geven: en mijn achterdocht
Doet mij beducht zijn met mijn vreedzaam goud
Een brand te stoken die 't rampzalig land,
En ons, verderft.

HOVELING

Gij vreest te onmatig. Waant ge
Dat één paar vrouwen, arm, van macht beroofd,
Het opneemt met den groten Hertog, meester
Van land en steden, ja hun eigen Raad? -

aant**MONTFOORT**

De ene vrouw wil, de andre bekoort en waagt,
 En bei zijn vreesloos. 't Slot te Gent was sterk,
 Jacoba's kerker: toch volstonden haar
 Twee ridders en haar sluwheid: daar de lichten
 In haar badkamer brandden, reed ze en won
 De Schelde, en Waal, en 't leger.

HOVELING

't Is als gij zegt:
 't Leger lag vóór Schoonhoven, en Jacoba
 Voerde 't naar 't veld van Alphen en vond daar
 Haar rol van Landsvrouw en vernieuwden roem.
 Dat's nu gekeerd, Flips oppermachtig - -

MONTFOORT

Weet ge ooit wat man een vrouw helpt? - En geen leger
 Hoeft ze om te schaden: gij, zowel als elk,
 Weet hoe Heer Jan van Beieren stierf: uit England
 Kwam wie 't vergif streek op zijn kerkboek: England
 Bewoonde ook zij.

HOVELING

Niet zij, Margrete deed het.

MONTFOORT

't Mag zijn, en dat's mijn vrees: Margrete schreef.
 Versta me: hoeks ridder ben 'k en diend' haar wel,
 Maar 'k denk ook om mijzelf en ook om 't land.
 Zo doet ook gij, meen 'k. Toen ons kans een kans,
 Ons macht een macht was, en haar recht het onze,
 Streden wij beide, en gaf 't ellende en scha,
 De kans dat macht recht schoorde in 't eind verbleef.
 Die kans verdween. Bourgondië is de eenge macht.
 En hij die te onrecht Vorst werd is alleen
 Zó sterk nog dat hij 't recht beschermt; wijl zij
 Die rechtens heerste een vrouw blijft, wankelbaar,
 Machtloos tot daden, en die onrecht deed
 Zo ze om haar recht nog streed.

HOVELING

Veel maakt gij klaar
 Wat ik vaag dacht. Maar waar 't niet wijs geweest

Haar 't geld to geven? - zulk een som voor 't minst
 Als dient voor de gezanten, dat niet mogelijk
 Een ander 't doet en wint haar gunst?

MONTFOORT

Ik weet

Geen die 't zal doen; en dacht daarbij: 't is wel
 Dat die gezanten met een schaamle gift,
 Min vorstlijk, tot haar Moeder weergaan: dáárin
 Ligt al een antwoord, krachtger dan haar woord.
 De stoet verschijnt. Laat ons hier staan en zien.

Jacoba komt binnen met de gezanten, gevolgd door haar Hofhouding.

JACOBA

Zaagt ge de streek en 't Hof? Geviel 't u wel?

GEZANT

't Is een schoon oord en een klein wonder, waardig
 Een schrijn voor 't schone en vorstelijk juweel
 Dat daarin vonkt, en flonkrend met de zon
 Alleen wedijvert.

JACOBA

Met de zon voorwaar

Wedijver 'k gaarne, en volg ze in 't woud: zij boven,
 Helaas! ik onder en door 't dichtst gestruik.
 Maar dank mijn Moeder zeer: door 't bos zal juist
 Haar gaaf mij volgen, heel die eedle schaar.
 Want de jacht pleeg 'k als een Vorstin betaamt;
 En ook al 't andre. Zeg 't haar. Zij bemint
 Dat 'k harer waardig en mijn staat bewust
 Mijn afkomst handhaaf: zeg haar hoe gij 't vindt.
 En tot een klein bewijs - zeg 't haar - dat 'k vorstlijk
 In alles zijn zal - reik mij hier! - behang
 'k U met dees gouden ketens: zwaardre last
 Van trouw en puurheid wel geen ridder draagt.
 Vaarwel. Groet mijn Vrouw Moeder zeer.

MONTFOORT

Wie deed dat?

Daar broeit - weer dan ik weet - -

Allen, behalve Jacoba, af.

JACOBA

Ai mij!

Zwaar was de dag van wondren, en als een
 Die vroeg reist door de vlakke en volgt den stroom
 Vol koelte en windingen en wilgriek groen,
 Maar vóór den middag stijgt en 't bergpad door
 De zon vangt in een rotsenwereld, zwaar
 En zwart van donkre dreiging, tot hij hoog,
 Als 't avondt, uitrijst op een vreemd vizioen
 Van damp en tinten, zwalkende als een zee,
 Staande als een stad, als een zonsondergang
 Gekleurd en neevlig: 't wonder hem bevangt,
 Lokkend naar 't land van droom en angstge daad,
 Toch heerlijk: zó doortoog 'k mijn dag en sta
 Dromend en huivrend voor dit nachtzwaar beeld.

o Montfoort, Montfoort. Juist herwon 'k mijn droom,
 Ging 't vroegre kind zijn, licht wat overwijs,
 Toch kindblij veilig in mijn daadloos doen; -
 Uw woord werpt me in mijn strijd terug. o God!
 Mijn eigen adel minacht me om mijn vreê.

Moeder, wat wenst ge? Ook gij? Doen naar mijn staat -
 Wel weet 'k, gij meent dat niet naar wat ik ben,
 Maar wat 'k moest zijn. En 'k antwoordde u naar wens -
 Maar 'k deê 't in tarding dat het Montfoort hoorde.
 Tyrannen sterflijk? - Te eer als gij ze doodt.
 Zwart zijn uw woorden en hun inkt gruwte me aan
 Alsof ze een poel was in wier kronkeling
 Ge uw kind meesleept en 't smoort. Moeder, o moeder!
 Sterk zijt ge en wijs, een harde en strijdbre vrouw,
 Van rots zijt ge en de storm scheurt u van 't land
 En laat u eenzaam staan en onontroerd, -
 Maar ik uw kind, kind van mijn vader ook,
 Ben mens, en bloed en lijd, word flauw en sterf
 Aan honderd wonden. Zeg dan: waarheen gaan,
 Wat doen, daar toch uw brief roept: wees gereed;
 Filips zal sterven en uw dag herkomt? -

o Ridder Joris, Heilge die uw lans
 Naar 't hart des Draaks houdt en geen vrees gedooft,
 Waarom gedooft ge in mannen ze ooit, en nooit
 In mij die 'n vrouw ben wie 't gemeen zou staan
 't IJzer to dragen? Want wel reed ik hoog
 Te paard op 't slagveld, harnasloos, en wees
 Mijn volk de glorie, wel deê 'k ridderdaden,
 En waagde en won en was uws keurvolks een, -

Maar zelden sterkte uw arm de helden voor me,
Zelden uw hart hun trouw - ofschoon ik toch
Vrouw en Vorstin ben en geen grootre faam
Hun wacht dan die Háár dienen.

Moeder Maria!

Jonkvrouw en heerlijkste Vorstin, die staat
Vlak naast de troon van God den Vader: help
Uw kind Jacoba dat in tweestrijd knielt,
En weet noch her- noch derwaarts, en begeert
Van u de klaarte, u die de Liefde zijt.

Beerte komt op.

BEERTE

Ik stoorde u in 't gebed?

JACOBA

Geen stoornis, neen.

Wij blijven vrouwen, Beerte, en tot Maria
Roepen wij liefst: de Hemelkoningin
En die als vrouw toch leed. Aan u, wier vader
Mij redde uit Gent verheel 'k de droefheid niet
Die soms in me opstijgt, meest na zulk een dag
Als wereldse omhaal mij mijn grootheid, armoë
Mijn kleinheid toont.

BEERTE

De armoe stond straks beschaamd
Door gulden ketens.

JACOBA

Ja, dat's waar. De Bie
Zei me in 't voorbijgaan dat hij slaagde, en bracht
De vangst voor 'k wist vanwaar. Ik wacht hem hier.

De Bie komt op.

Welnu, heer Stalmeester, wiens was de gift? -

DE BIE

Toen 'k u vanochtend mijn verhaal deed, kwam
De valk daartussen: 't goud was als de valk
Van Frank van Borslen.

JACOBA

De Bie, hoe kondt ge!

DE BIE

Ik wist
 Dat niemand hielp, en ook dat de eedle Heer,
 Schoon weerp partij, een eerlijk Ridder is,
 U meer genegen naar hij 't minder spreekt.

JACOBA

Van Borslen, van mijn neef de trouwste vriend,
 Zijn Stadhouder in Holland, in mijn Raad
 Door hem gesteld - De Bie - was 't mogelijk? -

DE BIE

Moest dan
 't Gezantschap onbeschonken, tot uw schande,
 Van hier gaan? - trof ook zelfs uw neef den Hertog
 Die schimp niet? - was 't niet recht dat als de Meester
 U arm liet u zijn Dienaar hielp? -

JACOBA

Van Borslen -
 Ik ken hem enkel als den rustigen Heer,
 Hoflijk en zaaklijk, willig dienstbereid -
 Dat's waar. En wat was toen ge 't vroegt zijn antwoord?

DE BIE

Hij wees me in 't klein vertrek waar ik hem vond
 Een kistje, en zei: neem wat Mevrouw begeert;
 En meer, naar 't nood doet: niets verheugt mij meer
 Dan dat ik dienst doe aan die eedle Vrouw.

JACOBA

Was dat zijn antwoord? -

DE BIE

Zo; van woord tot woord.

De Bie af.

JACOBA

Breng mij 't borduurraam, Beerte, en neem uw vedel.
 't Namiddaglicht maakt al een diepen dag
 Voor 't hart dan de ochtend die luidruchtig leeft
 En lokt tot daden waar dat hart in doolt.

aant.**BEERTE***zingt:*

In doornte en dorte ik dreef mijn hart
 Als 't lam door 't duin,
 Wier wol door 't bos doorkorven werd,
 Wier hoof door 't puin; -

Die hoopt die groene heuvlen daar
 Zijn fris en zoet,
 En 't ruist van blijde waatren waar
 'k Mijn dorst in boet;

En die in ruigt, duin op, duin af,
 Door droog zand dwaalt:
 Doorn priemt, braam steekt: hoe stug en straf
 Is 't helm dat frisheid faalt.

't Breekt door, 't staat hoog, van laatsten wal
 Stort zonheet zand naar 't blauw -
 Heil, 'k hoorde - ik *zie* der waatren val:
 Daar baad, daar koel 'k mij gauw.

Het daalt, het holt, het snelt in 't nat.
 Ai mij, wat zilte poel.
 Wier wond schrijnt en wie dorst is 't bad
 Pijnlijk en bijtend koel.

En eenzaam 't dwaalt, en 't blinkend strand
 Ligt leeg als strand kan zijn.
 Tot de nacht komt en 't zinkt in 't zand,
 Ontsterft aan moeite en pijn.

JACOBA

Dat dolend hart, mijn lief, was al te droef.
 Een heldrer toon nu, zij 't al niet te hoog.

BEERTE*zingt:*

Mijn lief heeft een wereld
 Waar zon in speelt,
 Zijn kroon is bepereld
 En bejuweeld.
 Zijn mantel in 't golven
 Toont hermelijn,

aant.

Zijn handen bedolven
 In ringen zijn; -
 Maar als 'k aan hem denk is 't niet anders en meer
 Dan mijn lief dien ik zie, dan mijn lief dien 'k begeer.

Mijn lief heeft geen tafel,
 Geen bed en geen bank,
 Zijn kap hangt in rafel,
 Zijn baard is te lank;
 Zijn mantel vuilgrauwe
 Toont menigen lap,
 Tas draagt hij en krauwe
 En bedelnap.

Maar als 'k aan hem denk is 't niet anders en meer
 Dan mijn lief dien ik zie, dan mijn lief dien 'k begeer.

JACOBA

Gij schertst, Beerte, en gij zingt het huis bijeen.
 Daar komt me' al vragen wat de Jonkvrouw deert.

Page komt op.

Wel? -

PAGE

Heer Van Borslen die gehoor vraagt.

JACOBA

Beerte,
 In dit humeur! Hij heeft uw zang gehoord.
 Wees nu braaf rustig dat dien eedlen Heer,
 Die ons zo dienst deed, ik naar eis beloon.

Van Borselen wordt door den Page ingeleid. Jacoba staat op en zegt:

Die uur is schoon die als een zilvren schaal
 De gulden munt van onze dankbaarheid
 Vangt en doet klinken: 'k hoop dat u, mijn Heer,
 Mijn munt van dank zuiver luidt als uw goud.

BORSELEN

Voor meer dan goud, voor 't vriendlijk woord breng ik
 Eerbiedge hulde, en de uur zij als een bloem
 Die door den adem van mijn dankbaarheid
 Met zoetren wierook al de lucht doorgeur'.

aant.

Mijn dode vogel bracht me uw levend woord,
 En wat doods droefheid was werd levens vreugd,
 En 'k prees 't verlies, gebaat door grootre winst.
 Zo kan 't woord van een hoge en eedle vrouw
 't Bedroefd gebeuren om doen slaan in heil.

JACOBA

Dankt gij voor woorden, dan voor daden ik.
 En is daad meer dan woord, te meer mijn dank.
 En zo als 't zeldzaamst ding het kostbaarst, glas
 Gemeen, maar diamant schoon 't glas gelijkt
 Met schat betaald wordt, zo scheelt daad van daad,
 En dank van dank. Kostbaarste daad voorwaar,
 Die weingen wagen. Uw hulp waagde geen.
 En 'k zwijg nog 't zeldzaamst dat meest waarde geeft:
 Vriendendaad uitgaande uit eens vijands hand.

BORSELEN

Mevrouw, nooit wenste en min dan ooit wens 'k thans
 Te heten wat 'k niet ben, slechts schijnbaar was:
 Uw vijand. Machtloos staat, nu hier dan daar,
 De mens wiens hoogre machten meester zijn,
 En strijd, zoals 't een man betaamt, in 't heir
 Waar 't Lot hem steld'; maar dan nog schat hij hoog
 Moed van een man, trots van een vrouw, fierheid
 En deugd en schoonheid: allerhoogst misschien
 Waar ze aan zijn zij niet strijdt maar hem weerstaat.
 Vriend vond ik schaars, een enkele maal nochtans
 Een eedlen vijand, en aan dien bedwong
 'k Mijn haat en hardheid, en beminde in hem,
 Kweekte in mijzelf, wat ziel van ridderschap:
 Trouw, liefde, en lust aan 't grote en schone alleen.

JACOBA

De kunstenaar die dit baldakijn-borduursel
 Mij schetste dat met kleurge zijde ik vul,
 Dacht vast als gij: uit ouden riddertijd
 Koos hij zijn beelden: dit's de burcht van Troje,
 Waar ridder Hector strijdt: ridder Eneas
 Snelt hier 't brandend paleis uit, op den schouder
 Zijn ouden vader, aan de hand Askaan;
 Maar hier, in 't onweer dat de jacht verstroot,
 IJlen hij en vrouw Dido naar de grot toe,
 En houden daar hun zoet vertoog van minne, -
 En 't laatst, eilaas! ziet zij 's ontrouwen vloot
 Karthage ontzeilen, en heel waanzin stort
 Die droeve koningin zichzelf in 't zwaard...

aant.**BORSELEN**

Niet, dan, geheel, mijn lieve Vrouwe, prijs ik
 Uw kunstnaar: want wel noem ik ridderdeugd
 Strijden, zijn vader eren, vrouwen dienen,
 Maar niet hen laten en den dood doen: zeker,
 Geen ridderdaad dit van uw Held Eneas!

JACOBA

Wat niet moest zijn is 't al te veel. Ik leed
 Lang aan dit te onrecht gangbre. 't Is de munt
 Waar me' in dees riddertijd gaarn meê betaalt.
 En wie, te onsterk, niet weigert, die lijdt scha.
 Een zwakke vrouw weet ridderzedede alleen
 Om ze in zichzelf machtloos te zien gehoond.

BORSELEN

Uw droefheid maakt mij voor mijn tijd beschaamd,
 En voor mijn stand en voor mijn man-zijn. Gaarne
 Doe 'k veel opdat uw oordeel mij mijn trots
 Hergeev' en ik uzelf steeds beetren dunk.
 't Waar' schande als ridderschap in 't land bestond,
 En niet den prijs ontving der Hoogste Vrouw.

JACOBA

Uw daden zijn mijn oordeels meester. 'k Heet het
 Gewillig luistren en leergierig zien
 Al wat gij 't toont. 't Went zich misschien op 't eind
 Ridderschap zich te denken als uzelf
 En 't waar' mij winst. Vaarwel. Nog eens mijn dank.

Borselen af. Jacoba, als hij weg is, wendt zich tot Beerte en spreekt:

Is dit een andre wereld? - Toen ik eens
 Voor 't eerst het perk zag geopend en de schaar
 Ridders in helm en harnas dreunde en blonk,
 En 't lansspel aanving en wie eerlijk streed
 Geen hoogren prijs dan uit mijn hand zich wist,
 Toen leek 't wel, in dien droom, of heel 't bestaan
 Mij zo'n schoon feest, elk man een held zou zijn,
 Slaande in mijn dienst, zijn loon ziende in mijn oog.
 Te zeer bleek 't anders: vals, arglistig, wreed,
 Zocht elk zijn winst aan me en de Vrouw wier dienst
 Elk ridder zweert werd mannen-voetveeg, meer
 Dan ergens ooit. - Wordt nu die droom dan waar? -
 Zo zoete waarheid sprak nog geen me, of 't waar'
 In vlei-taal hoofs, niet in dien mannen-toon

aant.

Die zoekt noch vraagt. Zo sprak mijn vader ja -
 En hem zei 'k dromer - maar zo kalm en wijs
 Was geen als deze en 't hoofd zelf dier partij
 Van nuchtre burgers, belangzuchtige kooplui,
 Ridderschaphaatge Kabeljauwen. Dwaalde
 Ik daarin ook? Kan 't een en 't andre saam?
 Wee mij! Eens had ik jongen Arkel lief,
 Den schonen jonker, en zijn huis en 't mijn'
 Had ik zo zielsgraag met mijn lijf verzoend -
 De trotskop, die eer stierf! Wee mij! Ik wist toch
 Dat hij mij liefhad! En hij stond - ik wrong
 Mijn handen voor 't slotraam van Gorcum, - stond,
 Weer stond niet Breëroo, grijze' veldheer, die
 Mijn heir door de gegraven gracht bracht, roerloos
 Wachtte hij daar hij stond, en stond den schok.
 Hij viel, hij viel, naast Breëro, jong naast oud,
 Twee die ik lief had in éenzelfden dood.
 Ik leefde, ik droeve leefde en schreide om bei.
 Hoeken en Kabeljauwen één. De schoonheid
 Mijns ridderdrooms in beiden. Heel dien strijd
 Verzoend. o Doelloos, doelloos dwaas bestaan,
 Daar zulke dromen zijn, en blijven droom!
 Wreed is de werkelijkheid wier bloedge voor
 Altijd de teerst bebloemde velden snijdt,
 Nooit de beplande wegen. Dit 's mijn zijn:
 Gedroomde Schoonheid die 't Geweld vertreedt.

BEERTE

Een schone daad is als een ware droom.
 En Borslens daad en heel hoe hij zich toont -
 Gij zegt het zelf - schijnt u een droom volbloed.

JACOBA

Is dit dan werkelijk?

BEERTE

Dit, en nog veel meer.
 Menige ridder hier bemint u: somgen
 Zijn aan uw hof, zijn elders, die elkmaal
 Voor u hun leven waagden, waagden 't nog
 Als 't weer eens nood deed, - en gij kent hen wel.

JACOBA

Vergeef mij, Beerte. Leed maakt hard. Ik ken ze.
 Uw huis bleef trouw. Kijfhoek, Vianen, Gent,
 Naaldwijk en andren: leek hun macht hun wil,
 Zij streden weer. Vergeef me, ik ook heb hoop
 Dat eens mijn droom, ons aller droom ontluikt.

Derde bedrijf

Eerste toneel

Het eiland Tholen: het dorp St. Maartensdijk Jacoba en Beerte komen op, gekleed als burgerdochters, en gevolgd door De Bie als hun dienaar

JACOBA

De ochtend lag fris op 't water en de dauw
Bedroop dit pad dat naar het dorp voert: langzaam
Dringt het gejoel van 't feest al tot ons door.

Niemand zal in de deftige burgerdochter
Met haar vertrouwde en dienaar Vrouw Jacoba
Met kamerjonkvrouw en stalmeester zien.
Wat zeldzame optocht! En toch voel 'k me als kind
Als 'k iets heel stouts deed, heerlijk en toch bang.

't Kasteel van Borslen ligt wel achter 't dorp.
'k Zie de kerktoren scheemren door 't geboomt
En 'k hoor nu duidelijk het gejuich van 't volk
Bij 't schieten naar den vogel.

DE BIE

Wil Mevrouw -

JACOBA

De juffer, vriend!

DE BIE

Wil dan de juffer waarlijk
En zonder reden - als ze zelf zegt - -

JACOBA

Zei ik?

Maar 'k heb een reden, en zo krachtge reden
Hebben er weinig. Wilt ge weten welke?

DE BIE

Heel graag ja.

JACOBA

De gril van een vrouw, vriend! Wenst ge
Nog meer? -

aant.

Hoe zou ik? Gril van vrouw is wet
En uw gril de onze.

JACOBA

Houd mij niet voor dwaas.
't Verstand weet veel, maar diep in elk mens leeft
Een mogelijkheid, een toekomst, waar 't verstand
Niet raakt, maar die in droom, of wens, of daad,
Zich toont, zich openbaart. Verward gedrang
Dringt aan, klaart zich, een kracht breekt in ons baan:
Uit elementen van ons zelf en 't Al
Ontstond ze: een wonder: wie haar wel gebruikt
Regeert zijn leven: als in spel beproeft
De mens haar temper: zo zij daar niet faalt
Waagt hij de daad der daden aarzelloos.
Zo ik vandaag. Vannacht zag 'k op een plein -
Van Borslens dorp, dacht ik, Sint-Maartensdijk -
De paal en vogel, 't schuttersfeest in gang.
De boog greep 'k, en ontwaakte. Ik riep u toen.
En zonder reden dan mijn gril en droom
Zijn we op het eiland Tholen vlak voor 't dorp.
De vogel staat daar en het feest wordt luid.

Pratende zijn zij in de nabijheid van het volk geraakt. Een oude zigeunerin nadert Jacoba en grijpt naar haar hand.

ZIGEUNERIN

Uw hand, juffer, uw hand.

JACOBA

Hier is mijn hand.

ZIGEUNERIN

na de lijnen lang gevolgd te hebben, spreekt als in een droom:

Macht verblindt,
Geboeide ontbindt,
Liefde verwint.

Hierna kijkt ze aandachtiger en zegt:

Het is een vreemd wirwar van lijnen - -
De kroon wankelt voortdurend en de stroom
Van 't diepre leven stijgt meermaal en breekt -
Dan snelt hij onverzeld alle andren voor...

aant.

Terwijl ze achterdochtig opziet zegt ze, eerst half in gedachten, aan het eind stilliger:

Dit woud voldragen lijnen groef geen God
In hand van maagd - juffer of jonkvrouw. Waar is
Uw handschoen? Hoed haar wel!

JACOBA

Wat bazelt ge, oude?

ZIGEUNERIN

Geleerdheid die na droom komt. Droom liegt nooit.

JACOBA

Wat zei ge 't eerst? Een rijm was 't: Macht verblindt,
Geboeide ontbindt. Liefde verwint.

ZIGEUNERIN

Was 't dat?

JACOBA

Zo klonk 't.

ZIGEUNERIN

Ja, zó was 't. Dus onthoud dat wel.
Onthoud dat wel. Gij weet: de droom liegt nooit.

Zij laat de hand van Jacoba los en verwijdert zich snel.

JACOBA

Blijf! - Laat haar. Ik verried mijzelf. Dat rijm
Klinkt vreemd, maar 't eind luidt schoon: Liefde verwint.

Zij gaan in de kring om de paal tot bij de man die pas geschoten heeft.

Een rustig schot: de papegaai vloog hoog:
Met één slag hoger was hij uit zijn spil.

DE MAN

De juffer prijst als een die 't weet. Uit stad?

JACOBA

Uit Goes, vriend.

aant

DE MAN

Goes! Daar schieten vrouwen ook
En een die schiet een mansschot.

JACOBA

Wie?

DE MAN

De Landsvrouw!
Ons Vrouw Jacoba. 'k Zag het nooit, maar 'k hoor
Zij schiet den vogel met den zwaren boog
En raakt hem scherp.

JACOBA

Zij schiet - zo-zo.

DE MAN

De joffer
Spreekt brit. Zij weet wat een boog weegt? Beproof eens.

Terwijl Jacoba de boog behandelt.

EEN ANDER

Zij tilt hem licht.

WEER EEN ANDER

Zij heft hem hoog.

EEN DERDE

Leg aan!
Een schot, joffer! leg aan. Voor de eer van 't vrouwsvolk.

Zij schiet en treft den vogel.

MEERDEREN

Hij draait, hij stijgt, los van de paal. Hoezeel!
Een Koningin van 't Feest. Joffer, uw naam!

JACOBA

Mijn naam! -

EEN MAN

die komt aanlopen:

De Heer komt.

EEN ANDER

Wacht, de Heer komt.

ANDEREN

Braaf zo!
Dan reikt hij zelf ons Koningin de kroon!

Tot Borselen die met edelen en pages naderkomt:

Heer Frank, kroon ons de Koningin. Hier staat ze.

BORSELEN

die Jacoba herkent:

Gij hier? - En ik u kronen?

JACOBA

Kroon mij, Borslen.
Ik schoot uw vogel en verdiende uw kroon.

Van Borselen zet haar de kroon op van veldbloemen die door kinderen is aangebracht. Onder het volk wordt druk geroepen en gepraat. Eindelijk

EEN STEM

Het is de Landsvrouw zelf!

JACOBA

Zij is het, vrienden!
Vandaag uw Koningin van 't Feest, en kiest zich
Heer Frank tot Koning. Begeleid ons, Borslen.
't Kasteel en 't voorplein geven gul onthaal,
Of 'k ben een vreemde aan Zeeland. Volgt ons, vrienden.

DE MAN

die het eerst met haar gesproken had, tot De Bie:

Gij zijt een Heer van 't Hof. Doe een goed woord voor me.
Ik sprak wat boud.

DE BIE

Vóór de Vorstin.

DE MAN

En tot haar.

DE BIE

Wees des getroost: zij telt alleen uw trouw.

Tweede toneel

Het voorplein van Van Borselens kasteel en een zaal die daarop uitkomt. Op het voorplein viert de bevolking feest. Langs de zijden staan tafels met bier, brood en vlees. Mannen, vrouwen en kinderen, burgers, boeren en edellieden bewegen zich door elkaar. Op de voorgrond een Oud Man en een Vreemdeling. In de zaal ziet men werkvolk met wilgetakken bezig aan het versieren van de wanden.

DE OUDE MAN

Hoe lang is 't land verscheurd. Die Hoeksen heetten,
Die 't oude schone ridderleven vierden,
Streden voor wet en herkomst, - en wij, Kabeljauwsen
Gesmaden, levende in onrustgen stroom
Van werk en nering: - meer dan honderd jaar
Joeg, vatte en moordde elk de ander, en de vlam
Sloeg uit elk erf, elk strand lag roodgekleurd,
Elk veld vol lijken: sterkte en gracht weerstond
Hier wel, daar niet verwoesting: overal
Lag 't landvolk weerloos tussen burcht en burcht.

DE VREEMDELING

Wel goed is 't dan dien Kabeljauwsen Heer
Saam te zien wandlen met de Hoekse Vrouwe.

DE OUDE MAN

Onspreklijk goed. Mijn oud hart warmt van 't zien.
En, kijk, het denken doet mij schreien.

DE VREEMDELING

Reisde
De Landsvrouw met den Hertog van Bourgondië
Niet ook hier?

DE OUDE MAN

Ja, drie jaar geleden; na
't Verdrag van Delft: de Hertog werd haar Voogd.
Zijn beeld staat naast het hare op onze munt.
Zij toefden enkel in de steden: schade
En schande is 't dat een Heer die hier niet woont
Hier Vorst en Voogd is, waar een Ingeboren -
Indien ze een Voogd hoeft - zoveel aangenamer,
Ook meer natuurlijk zijn zou.

DE VREEMDELING

Is het waar
Dat ze ook, zonder dien Heer zijn wil, niet huwt?

DE OUDE MAN

Zo is 't en is 't niet tegen de Natuur?
Want niet een huwelijk maar zijn wens - géén huwelijk
Wenst hij voor haar, en zó geen erven. Hoorde
Ge ooit zulk een moord? En de arme jonge vrouw
Beloofde 't - want ze moest wel - maar was 't eedbreuk
Wanneer zij huwde en vroeg 't God en zichzelf?

DE VREEMDELING

Met Frank van Borslen.

DE OUDE MAN

Toch. Zo oud als 'k ben,
Gij brengt me aan 't dromen. Hoor toch, welk een feest.

Beiden wandelen verder. Jacoba verschijnt met Van Borselen in de zaal.

JACOBA

Uw schoon kasteel beschaamt mijn naaldwerk. Kostlijk
Behang tooit al uw wanden: zinrijk sierlijk
Speelt het borduursel voort van hal tot zaal.
Slechts hier zag 'k werkvolk vluchten en hun arbeid
Groent aan de wanden: niets dan wilgenlovers,
En tussen elke twee de letter D.
D. wilgen D. De sierlijkheid kan 'k zien,
Maar nu de zin...

BORSELEN

Gij weet hem zonder zien.
Mijn hart is als dees kamer: één gevoel
Groent aan zijn wand, dat zonder zeggen zegt:
Dijn willigen Dienaar - anders niet - tot u...

JACOBA

hem aanziend:

De pijn vloog juist. Wat God was 't die hem dreef?
Ik was gegaan zoals ik kwam zo niet
De pijn geraakt had. Moest ik niet naast u
Nu Koningin zijn, en was 't niet mijn wil? -

Een stoet zeeuwse vrouwen trekt over het voorplein. Zij dragen melk, boter, kaas en vlas, en stellen zich op voor de zaal.

KOOR VAN ZEEUWSE VROUWEN

Nu, Zeeuwse vrouwen, komen wij
Ter Koningin van 't Feest.
Wij legen uiers in de wei,
Elk van ons karnt en keest.

Ons vlas bloeit hoog: dat spinnen wij:
Ons linnen slijt noch kaalt:
Ons Landsvrouw schoot den vogel: zij
Moet nu door ons onthaald.

Met melk en met boter, met kaas en met vlas
Beschenken wij haar die de treflijkste was,
Die de pijl schoot, het doel trof, een vrouw zoals wij -
Koningin van het Land, van ons Feest erbij.

JACOBA

treedt naar buiten

Uw schone gaven zijn nog meer dan 't schijnt.
Nog was 'k niet hier, hoewel zo na gebuur;
Nauw hier word ik door u gehuldigd. Schoner
Huldigde mij geen stad dan gij op 't land.
Ik dank u - en Heer Borslen sprak dit woord,
Sprak 't mij te vriendschap - voortaan zijt gij vrij,
Gij zeeuwse vrouwen, van vlastienden, vrij
Spinne elk van u en weve 't doek dat glanst
Van sterkte en reinheid: sterk en rein weef gij
Uw trouw aan Borslen door uw trouw aan mij.

Terwijl de vrouwen zingende aftrekken sluiten de mannen zich bij hen aan.

KOOR VAN MANNEN EN VROUWEN

Waar vrienden de eertijds haters zijn
Is Liefde 't fundament.
Hun huis stijgt hoog: de wanden zijn
Door eendracht gecement.

Wij hadden al dien tijd verdriet
En angst door tweedracht wreed:
Ons hart was met zichzelf niet
Bevriend vol haat en leed.

Maar zijn twee één in land en huis
 Waar vrede eerst kwijnde en stierf,
 Dan komt ook bij zichzelf weer thuis
 Het hart dat pijnde en zwierf.

Derde toneel

*Een portaal voor de slotkapel te 's Hage Twee pages van Jacoba en twee van Van Borselen
 houden de wacht*

1ste PAGE VAN JACOBA

Wij pages van de Landsvrouw waken hier
 Met u, pages van Borslen, dat geen oog
 Van vreemde of vijand het geheim verschalk
 Dat straks, barstende uit deze hofkapel,
 Zich als een meteor zal opdoen, wen
 't Aan ons stijf-starend oog zich kort vertoont
 Voor 't in den nacht van 't Hof zich stom verbergt.

1ste PAGE VAN BORSELEN

Bedaard, mijn schone jonker. 't Is geen daad
 Voor zwierge scherts of rhetorijks vertoon.
 Mij die Heer Frank goed ken is 't evel vreemd
 Hoe hij haar waagt.

2de PAGE VAN BORSELEN

Ai mij! wie mint waagt veel!
 En voor zo eedle en schone vrouw die zoveel
 Verduurde nog wel 't meest.

2de PAGE VAN JACOBA

Dat's een goed woord.
 Ik dank u.

1ste PAGE VAN BORSELEN

'k Zeg het ook. Heer Frank is zeker
 Zo nobel Ridder dat hij 't daarom deed.
 Maar daarom niet alleen.

1ste PAGE VAN JACOBA

Dezelfde reden
 Die elk tot ontevredenheid bewoog
 Bewoog hem meê. Filips wenste in dit land
 Wel trouwe dienaars - trouw als honden, dacht hij -

En zo voor hondenloon. Geen Borslen, Gaasbeek,
Geen Egmond zelfs Vliesridder: dat steekt elk
En 't meest Van Borslen.

2de PAGE VAN BORSELEN

Ja, dat's waar. Geen Heer,
Zo hoog als hij, die dit niet pijnde.

1ste PAGE VAN BORSELEN

Al waar.
Toch brak ook daarom niet Heer Frank zijn leeneed.
Een die zijn leenheers nicht niet vraagt maar neemt
Hoont hem op 't zwaarst. Heer Frank zou dat niet doen
Leek 't hem niet tevens deugd.

2de PAGE VAN JACOBA

En is 't geen deugd?
't Verdrag van Delft gaf onze Vrouwe een Voogd,
In afwachting dat zij een man had: daarom
Omdat een Man verwacht werd, werd het recht
Des Voogds omschreven: opzicht op de keus.
Nu, denk eens: die ter keus haar Voogd werd, poogt -
't Is lang bewezen - dat zij manloos sterft.
't Verdrag van Delft brak *hij*: geen heer van 't land
Die dat verdrag en 't Voogdschap zwoer, heeft meer
Een eed te houden dien de Voogd eerst schond.
Doen wat hem 't best lijkt, op 't verdrag niet zien,
Zich wapnen tegen wat er volgt - dat's deugd.

1ste PAGE VAN BORSELEN

Zo zal het zijn.

2de PAGE VAN JACOBA

Zo is 't. Ik weet voor vast,
Borslen sprak zo in den Geheimen Raad,
En ieder denkt zo.

1ste PAGE VAN BORSELEN

Maar nu na dit huwlijk? -

2de PAGE VAN JACOBA

Begrijpt ge dat niet? Borslen en Jacoba
Zijn gij en wij, zijn Hoeks en Kabeljauws,
Zijn Hollanders en Zeeuwen, zijn één volk,
Door één paar geregeerd. De vreemde hertog

Vindt hier een volk dat niet van frans houdt, steden,
Wars van zijn dwang, een inheemse adel, tuk
Op eigen voorrang, niet verwend door eer
En vriendschap uit Bourgondië, - en een Vorstin
Naar recht en afkomst, nu gehuwd aan kracht
En invloed op 't volk zelf. Zo schoon verbond
Eindt de eeuw van twisten en weerstaat den Vreemd.

De deuren van de kapel gaan open en de bruidstoet trekt over het toneel. Als Jacoba en Van Borselen midden op het toneel zijn houden ze stil en Jacoba spreekt.

JACOBA

Een andere eeuw breekt aan. Nu zijn voorwaar
Vijanden vrienden. Hoeks en Kabeljauws
Zijn woorden, en een vrij en enig volk
Herneemt zijn rechten. Vrienden die hier staat,
Wapent u en, vereend, den Vreemd weerstaat.

Als allen weg zijn vertoont zich Montfoort.

MONTFOORT

't Geheim was daar! Naar 't kamp! De Hertog hoor!
Dank Montfoort is de Vreemd den Landzaat voor.

Vierde bedrijf

Eerste toneel

Een legerkamp. De tent van de Hertog. Voor de tent gaat op en neer de Heer van Ternant. Het is omstreeks zonsopgang een koude grauwe herfstmorgen. Montfoort komt op, bestoven en warm, klaarblijkelijk door een lange rit.

MONTFOORT

De Hertog slaapt nog?

TERNANT

Neen. - Heer van Postelles,
Een edelman van 't hof van Margareta,
Bepande een aanslag op de Hertogs leven.
't Verhoor was vroeg. Hij zit en leest het. -
Daar komt hij zelf.

HERTOG FILIPS

Heer Jan van Montfoort. Nieuws
Van 't Noorden? Goed nieuws?

MONTFOORT

Ja, gesuikerd:
Nieuws van een bruiloft.

HERTOG FILIPS

Schertst ge, Montfoort?

MONTFOORT

Toch niet. Ik zag den bruidstoet. Bruid uw nicht,
Ons Vrouw Jacoba. Borslen werd uw neef.

HERTOG FILIPS

Frank? Frank van Borslen? Dat is zwaar nieuws, Montfoort.
Ik kreun van 't denken. -

Na een korte stilte:

Heer Ternant hier? -

TERNANT

Ja, Heer.

HERTOG FILIPS

Ternant, bereid uw ruiters. Ik ga noordwaarts.

Tot Isabella van Portugal, zijn vrouw, die aan den ingang van de tent verschijnt:

Mevrouw, wij reizen saam: een kort bezoek
Aan nicht Jacoba.

Met Montfoort in de tent gaande:

En ge zei dus, Montfoort...

Tweede toneel

's Gravenhage. Een zaal op het Hof. De Hertog met zijn vrouw en hofhouding bij Jacoba te gast. Men ziet ook Van Borselen. Er wordt gepraat in groepen. De lichten branden laag: het is duidelijk dat het laat in de avond is. De Hertog wendt zich plotseling tot Jacoba en spreekt luid.

HERTOG FILIPS

Mevrouw, loof God, een Heer uit Henegouwen
Beplande een aanslag op mijn leven... Ach!
't Ontstelt u: gij wordt bleek en beeft: dat vrouwen
Dan ook zo teer zijn. - Maar ge ziet, ik leef.
De aanslag kwam uit: de pijnbank deed het verdre:
Eindelijk de beul.

Het is drukkend stil. De lichten branden donkerder.

Gij beeft nog altijd. Borslen,
Mijn lieve nichte ontroert omdat mijn leven
Gevaar liep: in zo teedre stemming faalt
Mij 't juiste woord: spreek gij het -

JACOBA

't Is te laat
Voor scherts: ik denk wij zoeken slaap en droom.
Van Borslen leidt den Hertog. Goede nacht.

Als allen weg zijn verschijnt door de tegenovergestelde deur Heer Ternant met gewapenden. Enkelen verschuilen zich in de gang waar het gezelschap door verdwenen is. Ternant en de anderen blijven bij de ingang waardoor ze gekomen zijn. De lichten zijn nu bijna uitgebrand. Van Borselen doorschrijdt de zaal om naar zijn vertrekken te gaan. De gewapenden achter hem stellen zich op. Ternant treedt hem tegemoet.

aant.

TERNANT

Heer Frank, in naam des Hertogs. - Tegenstand
Is nutloos.

BORSELEN

Heer Ternant. Ga voor. Ik volg.

Derde toneel

De slaapkamer van Jacoba, kort voor zonsopgang. Jacoba ligt op een rustbed waarvan ze later opstaat en naar 't venster gaat.

JACOBA

De nacht was droef: zo zal de dag wel zijn.
Ik wentel me om en om en vind geen slaap.
Vind altijd weer die vrees, die zekerheid,
Dat Filips weet, - ach, meer verdenkt dan weet...

Moeder, uw moord beslaat tot moord op mij -
Gij dreeft dat moordplan: gij en ik schijnt één -
Bourgondië's achterdocht en haat word gif
Nu hij dat ook nog waant.

Kwam Borslen toch...
Genoeg gewapenden zijn reê: 't bevel -
Zo 't hedennacht nog ging - bereikt hen ras...
Dan kies ik 't veld en strijd of stel mijn eis...
Maar eerst Van Borslen... kwam hij... ach, de dag
Komt bleek door 't venster maar geen Borslen toont
Zijn pluim op 't voorplein: 't kraken van de trap
Meldt niet zijn lieve naadring.
Beerte, slaapt ge?

BEERTE

komt uit het aangrenzend vertrek.

Ik sliep, maar los, en 't leek me als in mijn droom
Dat ge om Van Borslen riept.

JACOBA

Ach, was 't een droom.

Er wordt aan de deur geklopt.

Stil; hoort ge iets? Open zacht de deur.

aant.

BEERTE

de deur openend:

Wie daar?

EEN STEM

van buiten

Van Borslens page.

JACOBA

Laat hem in. Wat nieuws, knaap?

PAGE

Gistravond laat verliet ik met mijn Heer
't Slaapvertrek van den Hertog: hij was voor:
Hij in de zaal zag 'k voor den ingang volk,
Gewapend, en verborg me. Ik hoorde toen
Heer Van Ternant die in zijn weg trad. Beiden
Gaan door. De wacht rukt in. Ik volg ze. 't Gaat
Trap af, de gang door, naar de waterpoort.
Daar lag een overdekte schuit. Ik sloop
Naar buiten, wierp me in 't bootje dat daar leit.
De schuit met Borslen en Ternant en 't krijgsvolk
Stiet af. Ik zacht hun na. De schuit voer door tot Delft
En lag een wijl daar stil. In 't donker gleeed
Mijn boot langs zij: toen hoorde ik een gesprek
Van 't scheepsvolk: 't naaste doel was Rotterdam,
Waar een schip onder zeil lag voor de Schelde...

JACOBA

't Slot Rupelmonde. - Rust wat, knaap! - En dan,
Te paard, met mij, naar Zeeland. Borslens vloot
Ligt klaar voor anker. Rupelmonde is mijn,
Voordat Bourgondië 't weet en daar kan zijn.

Vierde toneel

De slaapkamer van Hertog Filips. Hij tekent stukken: een schrijver staat naast hem. Er wordt aan de deur geklopt.

HERTOG FILIPS

Wie daar? -

EEN SPION

Ik breng u nieuws van Vrouw Jacoba.

HERTOG FILIPS

Kras op, kraai.

DE SPION

Ze is op weg naar Zeeland.

HERTOG FILIPS

Hou daar!

Haar speurvolk overspeurt dan 't mijne. En lang?

DE SPION

Vijf uur na Borslen zij, gij vier na haar.

HERTOG FILIPS

'k Had onrecht. Neem.

Als de spion weg is tot de schrijver:

Stuur elk reê schip uit Dordt.
Zelf ren 'k naar Rupelmonde en werp me in 't fort.

Vijfde toneel

Een muur van het slot Rupelmonde met toren en opgehaalde kettingbrug, aan de Schelde. Een oorlogsvaartuig is tot dicht bij de brug gevaren. Het is vol gewapenden: vooraan op den steven staat Jacoba.

JACOBA

De ruit van Beieren blauwt in 't zilvren veld
En wappert op de Schelde. - Een grote ramp
Valt zwaar, wijl woordloos, tot ze schreeuwt om daad.
Dan staan we als met gezuiverd wezen stil:
Geen kleinheid hecht meer en ons minst gebaar
Deelt in de wijding van die daad-zware uur. -
Verkwikkend waait de bleke en zilvren herfst
Nu om mijn slapen. Rupelmonde is daar, -
Van Borslen wacht me, en ik - verlang slechts hem.
Heraut, meld onze komst.

De Heraut, naast Jacoba, steekt de trompet en blaast. Onmiddellijk daarop verschijnt op de toren het blazoen van Bourgondië.

STEMMEN UIT HET SCHEEPSVOLK

Daar! daar! 't blazen!
De eigen banier van d'Hertog.

Een geharnast Ridder verschijnt op den muur naast de brug, tegenover en boven Jacoba.

Zie op den muur
Die Ridder!
't Is de Hertog zelf! -

HERTOG FILIPS

Al wel,
Heraut, hier ben 'k en doe mijn eigen woord.
Wellieve nichte: 'k prijs uw fieren moed;
Maar ge eist te veel. Van Borslen wenst ge - en zelf
Houdt ge dat niet voor weinig: 't is ook meer
Dan 't meeste voor u: 'k meen de Liefde. Erboven
Eist ge dit slot, heel 't land wel: dat's de Macht.
Ik gun dien eis u nooit: wilt gij de Liefde.
Laat mij de Macht. Wilt ge 't: die brug gaat neer,
Borslen vrij uit. Wilt gij de Macht: wij strijden
Erom als braven, maar eerst sterft dan hier
Uw Liefde. Ik wacht uw keus. Mijn vloot.
Voor wind, zeilt aan van Dordrecht.

EEN STEM UIT DE MAST

Vloot Noord-Oost!

PAGE

komt naar Jacoba met een brief

Een vrouw - van die Zigeuners - bracht dit briefje.

JACOBA

neemt het en leest:

'Macht verblindt,
Geboeide ontbindt,
Liefde verwint.'
De spreuk van Tholen. Hoe op eenmaal klaar.
'k Zocht Liefde, en wist het niet, door Macht verblind.
Borslen geboeid ontbindt mij van mijn macht.
Liefde verwint en maakt dien 'k liefheb vrij.

Zich tot Filips wendend:

aant.

Luister, mijn neef, aandachtig. Halfbewust
Stelde ge uw vraag naar waarheid, want de vraag
Behelst al 't antwoord: Was mijn Macht niet groot,
Dan was 't geen vrije keus; maar koos 'k de Macht,
Dan was mijn Min geen Liefde, en Hem niet waard.
Laat neer 't ponton; leidt Borslen uit: zijn Vrouw
Kiest boven Macht zijn Liefde en blijft Hem trouw.

Vijfde bedrijf

Eerste toneel

Een duinlandschap. Jacoba en Beerte komen uit het hout en zoeken de hut die tegenover hen onder de helling staat. Op een bank voor de hut zit de kluizenaar.

JACOBA

De hut ligt aan den voet van 't steile duin
 In 't hout verscholen, aan een heldre beek.
 Een kleine weide is daar: daar graast een geit.
 Een pad langs de begroeide helling voert
 Naar 't hoogvlak, dan, tussen twee heuvels door
 Naar zee; bij avond hoort men haar geruis.
 Ik was daar eens, na 't jagen, afgedwaald.
 't Was zeldzaam stil, en 't wild - haas en konijn -
 Sprong nauwlijks heen: zelden komt daar een mens:
 Toen bracht de kluizenaar me op den rechten weg.

Ze ziet om zich.

Hier is het oord, de hut. En daar de grijsaard.

Zij gaat tot aan de bank: de kluizenaar, die haar heeft zien aankomen, rijst eerst op als ze vóór hem staat. Jacoba spreekt:

Eerwaarde Vader, zij die eens uw dal
 Vond zonder zoeken, zocht en vond het nu.
 Zij jaagde en dwaalde en gij wees 't rechte pad:
 Nu kent ze 't en tot u trekt haar haar hart.

DE KLUIZENAAR

Ik ken u die haar naam niet zeide en gingt.
 Maar naar ik minder zie, onthoud ik meer.
 Toch had uw beeld iets dat mij bijbleef, lang
 Nadat ge er waart en dat me opnieuw verschijnt
 Als iets dat ik veel kende... alleen uw naam...

JACOBA

Ik ben die Vrouw Jacoba, eens Gravin,
 Gehuwd met koningskindren, nu alleen
 Houtvesterin van Holland en de vrouw
 Van Frank van Borslen. Vader, deed ik wel? -

DE KLUIZENAAR

Tot mij ook kwam, en 'k overdacht ze veel,
 Uw maar van lotgeval en rampen. Antwoord:
 Is 't onrust die u drijft? -

JACOBA

Neen, vader, rust!
 Rust en de vreemdheid van de rust. Mijn leven
 Stortte in dien stroom: mijn liefde, en 'k voel nu wel
 't Vloeit ongebroken naar dien stilren stroom,
 Stilsten van alle, die, niet ver meer, gloort.
 Rust in me - en die in mijn onrustgen tijd,
 In mijn onrustge erinring-zelf bevreedmt -
 Lokt tot die rust, in- en uitwendig, hier.
 Uw zegen op mijn leven, eer ik sterf!

DE KLUIZENAAR

Hoor mij; gij kwaamt tot een die vóór zijn tijd
 Zijn tijd verliet. Hoor hoe hij vrede vond.
 Jong was ik, fier, toen ridderslag mij schonk
 De pater-gardiaan bij 't graf van Christus.
 Daarvóór streed ik in Pruisen, streed in Spanje.
 Den nacht toen 'k ridder werd, in de kapel
 Van 't Klooster, waakte ik. Plechtig klonk en luid -
Veni Creator Spiritus - de zang.
 Ik zwoer. Omgord door 't oude en heilge zwaard,
 Knielde ik op 't graf van Christus en ontving
 Den slag: Soldaat en Ridder van mijn Heer.
 Toen rees 'k, en toen mijn ogen dan dien dag
 En andre dagen zagen hoe elk leeft
 En strijdt en woelt, maar niet in Christus' geest,
 Toen zocht ik me altijd weer dien vreê, die eens
 Bij 't graf van Christus me als een droom betoog.
 En 'k vond hem niet voor ik me ontdeed van al
 Wat weelde en aards was, doelende op mijzelf.
 Mijn zwakheid was 't. Maar 't was. Ik vond mijn heil
 Niet dan in stilte en niet dan kwaad in daad.
 Mijn sterkte en daad is dat ik daadloos leef.
 Soldaat en ridder meer dan toen ik deed.

JACOBA

Zo ik door liefde. Ik zocht in trots mijn heil,
 Dat ik eerst vond toen ik mijn trots verwierp.
 Nu is uw woord een zegen op mijn doen.

Dat is geen onrust. Maar één onrust toch
 Blijft na, de keerzij van mijn rust. Was heel
 Dat vroegre leven kwaad en nutloos? Leefde
 Ik slechts voor dit mijn einde en rest er niets
 Van wat toch lang zo schoon leek? -

DE KLUIZENAAR

Hoor mij aan.
 Dwaling is onze. 't Leven zelf dwaalt nooit.
 Wij, zijn we aan 't eindlijk doel, zien zig-zag 't spoor
 Dat blind wij traden, maar elk scheve lijn
 Is baan voor andren naar een ander doel.
 Gij leefde, en ridderschap en hoogheid streed
 In u vergeefs - toch zal die trots en strijd
 Andren een beeld zijn voor hun schoon bestaan.
 Gij streefde: één volk, één land, één vrij, inheems
 Bestuur en leven: weer vergeefs, een vreemd
 Heerst en hecht dit volk in zijn grootre rijk.
 Toch niet gans vruchtloos. In een laaten tijd
 Zie 'k hem, den Held, die 't volk vereent en 't land
 Neemt van Bourgondië's nazaat. Eenmaal zal
 De dichter die door deze streek dwaalt, Teilingen
 Verlaten, wandlend langs uw Graven-dam,
 Door Noordwijk, naar dien hoogsten heuvel. Dáár
 Daagt hem uw beeld: dees wildernis, een tuin
 Van Holland dan, bevolkt hij met zijn droom
 Van uw strijd en uw leed. Dan zal zijn zang
 Een volk verheugen dat zijn koopstad heeft
 Aan de Amstel, in het eigen jaar dat daar
 Een nieuw Gebouw rijst daar 't zijn schat vergaart.
 Dan, als strijd woelt rondom, en strijd
 Van land- met landzaat dreigt, zal uw gestalt
 Uitrijzen, als van een die leed en streed,
 Maar stierf in liefde, en wier Gedachtis leeft.

Jacoba knielt en ontvangt zijn zegen. Beerte knielt achter haar.

Tweede toneel

Het voorste gedeelte van het toneel is een kamer in het slot Teilingen. Leden van het gezin van Jacoba onderhouden zich fluisterend met elkaar. Op de helft van het toneel hangt een gordijn. Daarachter is het sterfvertrek van Jacoba. Meester Martijn en Beerte komen achtereenvolgens daaruit te voorschijn.

MEESTER MARTIJN

De dood komt snel. Zij zag de morgenzon
 Door 't venster, en een vogel float. Een glimlach
 Kwam op haar lippen en zo ligt zij stil.

BEERTE

Zij stierf. Haar hand in die van Borslen. Zij
 Vergaf haar Moeder, dacht aan de armen nog
 En al haar Vrienden. Toen ontsliep zij stil.

KOOR VAN VROUWESTEMMEN

onzichtbaar

Aan trots en weelde en eigen wil
 Ontstierf lang wie daar leit.
 Zo vond de Dood haar rein en stil
 En heel bereid.

Zij heeft van de Aard het zoetst gehad
 En 't bitterst ook.
 Tot Liefde ontbloede als schoonste schat
 Die 't laatst ontlook.

Die bloeide door, die draagt zij meê
 Waar zij nu gaat.
 De geur dier bloem die om haar gleê
 Haar nooit verlaat.

Daar zweeft ze in, in legende en droom
 Die altijd blijft.
 Nu bidt elk dat haar Schoonheid koom'
 En ons beklift.

Het gordijn wordt opgehaald, Jacoba ligt op haar doodsbed. Aan de ene zij knielt haar Moeder, aan de andere Van Borselen. Het Koor blijft onzichtbaar.

Van Borslen bidt bij 't vege lijf.
 Haar Moeder bidt en treurt.
 Nu is van 't laatst en schoonst bedrijf
 Het strak gordijn gebeurd.

De dood verzoent, de liefde blijft.
 Er is voor al wat leeft
 Geen schoner uur die trager drijft
 Dan als wie sterft vergeeft.

Naschrift

De wandelaar die Verwey was, hoefde geen verre tocht te maken om door herinneringen aan Jacoba van Beieren, apocriefe en authentieke, als omgeven te zijn: de boswachtershuizen aan de Piet-Gijzenweg met hun luiken in de Beierse kleuren, de door Jacoba gebruikte boog in de Sint-Jorisdoelen van Noordwijk, bovenal de ruïne van Teylingen, - de dichter zelf getuigt, in de voorzegging van de kluizenaar (V, 1), hoe een wandeling vandaar naar het duin van zijn woning hem de conceptie van zijn drama heeft gebracht. Dit hoeft ons niet te verwonderen: verscheidene zijner gedichten tonen, hoe sterke historische associaties bij Verwey gewekt werden door landschappen en gebouwen. De suggestieve invloed van de nabijgelegen ‘abdij en gronden van der Lee’ noemt hij in een gedicht¹⁾; in zijn colleges vestigde hij de aandacht op de verhandeling van D.J. van Lennep uit 1826: **Over het belangrijke van Hollands grond en oudheden voor gevoel en verbeelding.**

De vaderlandse geschiedenis moet Verwey geïnteresseerd hebben als achtergrond van de litteratuurgeschiedenis. In ons treurspel blijkt zijn kennis van het verleden uit allerlei. De intrige bevat niets feitelijks, - of het moest het optreden van de zigeunervrouw zijn, - waartoe wetenschappelijke lectuur, bepaaldelijk van **Jakobaea von Bayern und ihre Zeit** door F. von Löher, niet de aanleiding was geweest. Zelfs het juweel in de vorm van een bloem, gevormd door een diamant en driemaal zeven robijnen (I, 1), is historisch²⁾. De details, waarmee de sfeer wordt gecompleteerd, berusten op litterair- en kunsthistorische studie: ‘ridder’ Eneas, uit wiens avonturen het gobelin in II, naar middeleeuwse trant, enige episoden tegelijk vertoont; de Leidse rederijkersspreuk ‘Liefde is't Fondament’ in het koorlied der Zeeuwse mannen en vrouwen (III, 2), en meer.

Eerbied voor de geschiedenis blijkt ook uit de fijne wijze, waarop de dichter de onhistorische overlevering van de liefde tussen Jacoba en Willem van Arkel aannemelijk maakt, door een onuitgesproken affectie bij de gravin te veronderstellen, die immers door haar omgeving opgemerkt en zo tot het nageslacht doorgedrongen zou kunnen zijn.

Uit het oogpunt der geschiedenis bedenkelijk is evenwel de voorstelling van de hoofdpersoon, als een nationale, boven de partijen uitstrevende figuur. ‘Als zij Holland en Zeeland tot een Engelsche

1) *Oorspronkelijk Dichtwerk* I, 631.

2) Dr. Wilhelmina C.E. Peletier, *Jacobae van Beieren in het Nederl. treurspel*, Nijm. 1912, 120. Dit Amsterdamse proefschrift doet onze dichter in verschillende opzichten recht.

kolonie gemaakt had, met Brabant en Vlaanderen reeds stevig in Boergondische handen,' - het is de woordvoerder van de Groot-nederlandse gedachte, die zo spreekt, - 'daarmee had zij voorwaar de zaak van de Nederlandsche stam niet gediend! En zeker, dat zou haar minste zorg geweest zijn.'³⁾

Verwey heeft, diep beziggehouden door de Boerenoorlog en de Vlaamse taalstrijd, door de voorboden van de spoorwegstakingen van 1903⁴⁾, een Jacoba-mythe geschapen voor zijn eigen tijd (V, 1). Dat de mythe een duidelijk eenzijdige interpretatie van de geschiedenis kan zijn en toch van waarde, bewijst het **Wilhelmus**⁵⁾. De historicus mag, neen moet voor dergelijke mythevorming op zijn hoede zijn; de litterator echter mag uitmaken, in hoeverre het voorschrift van Vossius voor het bijbelse treurspel kan worden toegepast op het historische drama: 't Geen Gods boeck zeit noodzaeckelijck, 't geen het niet zeit spaerzaam, 't geen hier tegens strijd geensins te zeggen.'⁶⁾

Zeer persoonlijk is ook, dat Verwey van de gravin met 'haar Amazonenaard'⁷⁾ maakt, wat men genoemd heeft: 'een tamelijk sympathieke, zachtzinnige jonge vrouw, met neiging tot overpeinzing en innerlijken inkeer'⁸⁾. Deze karakteristiek is ongelukkig, immers de stoot naar Rupelmonde is wel sympathiek, maar allesbehalve zachtzinnig, en wie in een tragedie zijn innerlijk bloot legt in monologen, kan evengoed een mens van de daad zijn, als wie stilzit op een portret. De moeilijkheid voor de schrijfster die wij het laatst citeerden en aan wie wij zo menige wenk danken, zat waarschijnlijk vooral in de bekering van de energieke aanvoerster tot de 'aan eigen wil ontstorvene' uit het laatste bedrijf. Die bekering nu volgt uit de hoofdidee van het... gedicht.

De sleutel tot het verstaan hiervan is: de betekenis van de Droom-Dit begrip komt hier in enige variaties voor: zijn gebruikelijke betekenis heeft het woord in III, 1 ('Vannacht zag 'k op een plein' enz.), maar veel dichter bij de droom als visioen van de creatieve mens (V, 1) zijn wij, als de zigeunerin haar 'Droom liegt nooit' stelt tegenover de 'geleerdheid die na droom komt' (III, 1). De droom van Jacoba en haar getrouwen (laatste regel van II), het ideaal dat haar daden richt, en dat een politieke belangengemeenschap mogelijk maakt tussen haar en Borselen, de dienaar van haar vijand, - tevens een man die, in tegenstelling tot zoveel edelen, aan haar ridderideaal beantwoordt, - moet echter vervliegen op

3) Prof. Dr. P. Geyl, *Gesch. v.d. Nederl. Stam* I, 241.

4) Die voorboden: H.P.G. Quack, *Herinneringen*, 384.

5) Prof. Mr. P.N. van Eyck in het gedenboek *Wilhelmus van Nassouwe*, 1933. Zelfs op de samenbindende functie van Willem van Oranje wordt afgedongen: Prof. Dr. M. Bokhorst in *Ons Eie Boek* (Kaapstad), Sept. 1947, 169.

6) Vondel, *Gebroeders*, Opdracht aan Vossius.

7) Prof. Dr. I.H. Gosses, in het *Handboek tot de staatk. gesch. van Nederland* (3e druk, 1947).

8) Mej. Peletier in haar aangeh. proefschrift, 141.

dat kritieke ogenblik voor Rupelmonde, als zij de kans op een militaire overwinning verwerpt om het leven te redden van hem, die haar nu meer blijkt te zijn dan vorstenmacht (IV, 5). Deze bewustwording, veruiterlijkt in de opnieuw ten tonele gebrachte spreuk van de zigeunervrouw, is voldoende verantwoording voor het slot-bedrijf, waarin Jacoba's intuïtieve besluit zijn redelijke, haar en ons bevredigende zin moet krijgen. Het zwichten van de machtsdroom voor de droom van liefde - ziedaar de inhoud van het gedicht.

Ten slotte de vorm. Die sluit aan bij de Shakespeareaanse traditie: blank verse, met, ter afsluiting van een scène, hier en daar rijm, dat het b.v. aan het eind van III uitnemend doet. Enige lyrische intermezzi, die een beoordelaarster acht te 'behoren tot het meest melodieuze dat Verwey heeft gedicht'⁹⁾. Aan Shakespeare is ook te denken bij de sierlijke, hoofse dialoog tussen Jacoba en Borselen (in II, na de kostelijke woorden van Jacoba tot Beerte), in een stijl, waarvan de komische page in de openingsregels van III, 3 een ongewilde caricatuur geeft. In de taal herkent men Verwey: enerzijds storende vrijheden, zoals de germanismen en, in het droeve lied van Beerte en de eerste regel van de kluizenaar, onduidelijke verbinding van voornaamwoord en werkwoordsvorm, anderzijds een weelde van klank en plastiek. Victor E. van Vriesland leek het stuk 'zeer speelbaar'¹⁰⁾; het moet reeds een genot zijn, het te declameren.

C.A. Zaalberg

9) Mej. Dr. A.W.C. Zuidema, in *De Nieuwe Taalgids* XXXV, 7.

10) Verwey-nummer van *De Stem*, 1937, 790.

Twee liederen gezongen door Beerte uit 'Jacoba van Beieren' van Albert Verwey muziek van Johannes Röntgen

I.

Twee liederen gezongen door Beerte uit 'Jacoba van Beieren'
van Albert Verwey muziek van Johannes Röntgen

I

in volkston.

en dorst' en dorf ik dreef mijn hart als 't lam door 't duin, - wier
wol door 't bos doorkorven werd, wier hoof door 't puin; die
hoop die groene heuveln daar zijn fris en zoet, eint ruist van blijde
waatren waar 'k mijn dorst en boet. En die in ruigt, duin op, duin af
door droog zand dwaalt. Doorn priemt, braam steekt, hoe stug en straf
is 't helm dat frisheid faalt. 't Breekt door 't staat hoog; van
laat-sten wal stort zonheet zand naar 't blauw, Heil, 'k hoorde 'k
zie der waatren val, daar baad, daar koel 'k mij gauw. Het
daalt, het holt, het smolt in 't nat, ai mij, wat zilte poel, riez
mond schijnt en wie dorst is 't bad, pijn-lyk en bij-tand koel. - en
eenzaam't dwaalt, eint blinkend strand ligt leeg als strand ken eijn
tot de nacht komt en 't zinkt in zand, ont-keeft aan meit en pijn.

Jacoba: - Dat dolend hart, mijn lief, was al te droef.
En helder toon nu, zijt al reek te loog.

in volkston.

In doornte en dorte ik dreef mijn hart
Als 't lam door 't duin,
Wier wol door 't bos doorkorven werd,
Wier hoof door 't puin; -

Die hoop die groene heuveln daar
Zijn fris en zoet,
En 't ruist van blijde waatren waar
'k Mijn dorst in boet;

En die in ruigt, duin op, duin af,
Door droog zand dwaalt:
Doorn priemt, braam steekt: hoe stug en straf
Is 't helm dat frisheid faalt.

't Breekt door, 't staat hoog, van laatsten wal
Stort zonheet zand naar 't blauw -
Heil, 'k hoorde - ik zie der waatren val:
Daar baad, daar koel 'k mij gauw.

Het daalt, het holt, het spelt in 't nat.
Ai mij, wat zilte poel.

Wier wond schrijnt en wie dorst is 't bad
Pijnlijk en bijtend koel.

En eenzaam 't dwaalt, en 't blinkend strand
Ligt leeg als strand kan zijn.
Tot de nacht komt en 't zinkt in 't zand,
Ontsterft aan moeite en pijn.

JACOBA

Dat dolend hart, mijn lief, was al te droef.
Een heldrer toon nu, zij 't al niet te hoog.

II

opgewekt II Johannes Röntgen

Mijn lief heeft een wereld waar zonn in speelt, zijn kroon is be-
 -pereld en be - ju - weeld zijn mantel in't golven toont
 her - melijn zijn handen be - dolven in rin - gen zijn. Maar als 'k aan hem
 denk is 't niet anders en meer dan mijn lief aan de zie, dan mijn lief dien ik be-
 -geer - - - mijn lief heeft geen tafel, geen bed en geen
 bank zijn kap hangt in rafel, zijn baard is te lank. zijn mantel, vul
 -grauwe toont menigen lap, tas draagt hij en krauwe en be - del -
 -nap. Maar als 'k aan hem denk is 't niet anders en meer dan mijn
 lief dien ik zie, dan mijn lief dien ik be - geer - - -

opgewekt Johannes Röntgen

Mijn lief heeft een wereld
 Waar zonn in speelt,
 Zijn kroon is bepereld
 En bejuweeld.
 Zijn mantel in 't golven
 Toont hermelijn,
 Zijn handen bedolven
 In ringen zijn; -
 Maar als 'k aan hem denk is 't niet anders en meer
 Dan mijn lief dien ik zie, dan mijn lief dien 'k begeer.

Mijn lief heeft geen tafel,
 Geen bed en geen bank,
 Zijn kap hangt in rafel,
 Zijn baard is te lank;
 Zijn mantel vuilgrauwe
 Toont menigen lap,
 Tas draagt hij en krauwe
 En bedelnap.
 Maar als 'k aan hem denk is 't niet anders en meer
 Dan mijn lief dien ik zie, dan mijn lief dien 'k begeer.

Enkele woordverklaringen

(11)	<i>gaf 't ellende en scha</i>	Versta: als het ook ellende en scha gaf.
(16)	<i>boet</i>
<i>Wier wond schrijnt enz.</i>	les.
Versta: pijnlijk enz. voor degene, wier wond schrijnt en die dorst lijdt.
(17)	<i>krauwe</i>	voor krauwel , haak waarmee landlopers wortels uit de grond krabden.
(18)	<i>De mens wiens enz.</i>	Versta: de mens, van wie of over wie enz.
(19)	<i>steeds beetren dunk</i>	toeschijn een aldoor beter ridder te worden.
(20)	<i>'k Heet het</i>
<i>Slaande</i>
<i>beplande</i>
<i>die 't Geweld vertreedt</i>	ik laat mijn oordeel.
strijdende.
ontworpen, uitgezette.
die door het geweld vertreden wordt.
(22)	<i>temper</i>	kracht, hardheid, buigzaamheid, vooral van metaalmengsels gezegd.
(23)	<i>slag</i>	omwenteling; de houten vogel draait, als hij geraakt wordt, langs een schroefvormige pin omhoog.
(24)	<i>brit</i>	vermetel.

- (34) *beslaat tot* geeft aanleiding, werkt mede tot.
- (35) *Hij in de zaal* toen Borselen in de zaal was.
- (38) *Een nieuw gebouw rijst* nl. de Koopmansbeurs, die in 1903 geopend is.